

SULEJMAN TRI
KRASNIQI TRI
MOTRA

BIBLIOTEKA
SHTETIT

8JH-32

K 95

TRI NOVELE
HISTORI

814-32

K 195

SULEJMAN KRASNIQI

5

TRI MOTRA
TRI HISTORI

Novelë

1686

1686

SHTËPIA BOTUESE «NAIM FRASHËRI»

Tri plaka po i afroreshin shtëpisë së bardhë me dritare të mëdha. Kur morën kthesën te rrugica që ndante më dysh kopshtin përpara shtëpisë, ato, njëra pas tjetrës, u drejtuan për nga porta.

— A pret mysafirë, o Dan Rrushji! — thirri Havaja, më e vjetra ndër plakat.

Kënga dhe të qeshurat, që zhurmonin brenda në shtëpi, u qetësuan. Në portën e hapur u dukën fytyra të gëzuara.

— Hallat, haaallat e mia! — thirri njëra nga vajzat, dhe u doli përpara.

Plaka e parë hapi krahët, rrudhat në ballë ju sheshuan, e përqafoi të mbesën dhe s'po ngopej së puthuri. Edhe në fytyrën e plakës së tretë gëzimi përmallues nxori krye në buzët, në sytë, në fjalët, në urimet. Kurse plaka e mesit shtrëngoi buzët dhe bërbëliti diçka me vete duke shikuar përdhe, thuase mallëkonte dhëmbët që i kishin rënë.

Vajza e lehtë si flutur që përqafoi të tria hallat vuri re, ose ju duk, sikur halla e mesme në vend që ta përqafonte, ta uronte, foli nën hundë dhe me gishtat si shkarpa shkoze e pickoi me keqdashje në kurrizin e njomë, pastaj ja mori kokën, ja mbështeti në gjoksin e vet rrangall sa përpak ja zuri frymën.

Hallëmadhja dhe hallëvogla u përshëndetën edhe me të tjerët dhe u futën brenda, kurse halla e mesme

kaloi nëpër shtegun që ndante shtëpinë nga kopshti dhe doli prapa. Atje qëndronte si ndonjë stacion i kohës një trung i trashë ftoi të egër dhe drize që ishin ngjitur njësh duke u përdredhur njëri mbi tjetrin. Plakës i lëvizën sytë e vegjël të futur thellë në kafkë. Lëvizi buzët e holla e të vyshkura, përcolli shikimin lart. Një drithmë ja përshkoi kokën e vogël e thatime, pamja ju mjegullua: «Të pacipët, shau ajo, si u ka bërë zemra?! Si u ka punuar dora të pritnin degët e drurit të lashtë! Ja, edhe atë degën e trashë, ku i ndjeri babë!..»

Një puih e lehtë bëri që lulet e ftoit të përkëdhelnin njëra-tjetrën, kurse lulet e shëgës me ato buzët e kuqe sikur buzëqeshnin përmes gjethesh e llas-tarësh të harlisur. Dy pellgje u lëngëzuan. Sytë e plakës të futur në rrashtë u njomën. Qepallat e mavijosura u përpëlitën si krahët e ndonjë fluturë të murme nate kur jep shpirt përpara dritës verbuese të llambës elektrike. Plaka shfryu hundët, përplasi mbeturinat andej ku dikur kishte qenë kasollja varfanjake ku ishin lindur dhe rritur bashkarisht me dy kokë dhi. Me cepin e fustanit të zi e të gjatë fshiu sytë, sërishmi shikoi lart: «Asnjë degë të moçme nuk e kanë lënë gjallë! I kanë shartuar! Mirë ajo Drita bishtëpërdredhura, po si ka pranuar ta bënte këtë vëllaziu! Eh, Dan Rrush, sa keq të morën nëpër këmbë! Si u bërë raje e këtyre mendjefirive!..» bëlbëzoi dëshpërueshëm plaka. Nxori gjuhën si prej ndonjë shpelle të errët, lëpiu buzët e rrudhura që i ngjanin këpurdhës së brymosur.

Në shtëpinë e re bardhoshe — brohoritje. Një turmë të rinjsh dhe të rejash u sulën në rrugë, atje u përqaftuan dhe i dhanë mirëseardhjen një grupi tjetër që kishte me vete instrumenta muzikorë. Një i

ri leshverdhë, zbërtheu fisarmonikën. Tinguj të lehtë u shpërndanë në fillim si shushurimë gjethesh nga era, pastaj u pleksen tinguj të tjerë gjithnjë më të fuqishëm që ngjanin edhe me curielimet e ujqareve të argjenda, edhe me fëshfëritjen e kallinjve të grurit, edhe me cicërimën e zogjve.

Plakës, që po qëndronte si ndonjë pikëçuditëse te vendi ku ngrihej dikur kasollja e tyre, i pikoi në zemër. Ajo vuri mbi gjoks dorën eshtake me pika të murme dhe shtrëngoi vendin ku godiste zemra. Hodhi me frikë shikimin andej nga gazmendi dhe nuk desh t'u besonte syve kur pa në xhadenë e gjerë të katundit të ri dy motrat dhe vëllain e saj duke hequr valle me burra e gra bashkë.

«Përse erdha unë korba!» rënkoi ajo. Nga frika se mos rrëzohej nga të marrurit mend u ul në trungun e gorrices së vjetër që tashmë ishte sharruar e kishte mbetur dy shuplakë mbi sipërfaqe.

Hallëmadhja e pa dhe i tha hallëvoglës:

— Davë!

— Folë, Havë! — ju përgjegj Dava së motrës dhe ja shtrëngoi gishtërinjtë në valle e sipër.

— Davë, shiko Hiqen!

— Ku është?

— Ja, atje ku kemi pasur kasollen, ulur mbi kërcurin e gorrices.

— Ç'bën ajo atje?!

Drita, që udhëhiqte vallen, vuri re shqetësimin e hallave. Ajo e kishte vënë re mënjanimin e Hiqes; ja lëshoi shaminë një të riu valltar, kaloi përmes oborrit dhe u gjet pranë hallës së mesme.

— Largomu sysh! Largohu ti. . . ti. . . besë e preme, vetëpërllyeme, bishtzagare! — i foli me ethe Hiqja vajzës së re.

Drita me të dy duart mbuloi sytë. Asnjëherë nuk i kishte folur njeri në atë mënyrë.

Po plaka e mblodhi veten. E kuptoi që e tronditi vajzën dhe desh të lëpinte atë që pështyu.

— Ulu, mbesa e hallës, se një kujtim i zi ma bëri të mugët dritën...

— Cili kujtim, hallë Hiqe? — pyeti Drita pa guxuar ta shikonte në fytyrë.

— I ndjeri gjyshi yt, babai im, — tha plaka duke treguar me dorën si shkarpë pemën dikur ftua i egër dhe drizë e që tani ishte shartuar me ftua të butë dhe shegë — ja, në atë degën e tretë që keni prerë, i ndjeri babai im...

Drita e kishte dëgjuar kushedi sa herë historinë e gjyshit, po, për t'u gjetur në bisedë me hallën që gjithmonë i ishte dukur si ndonjë ugur që bluan në vetëvete gjëra që s'i merr vesh kush, pyeti:

— Ç'ka bërë gjyshi atje, hallë Hiqe?

— S'ditke? Sa keq! Ta kishe ditur, nuk do të ishte siç je, po ndryshe...

Meqë pa se Drita u mat t'ja priste bisedën, u ngut: — Babë Ceni, gjyshi yt, në atë degën e tretë, që e keni përdhosur me filiza të tjerë, u... — Një ngashërim i mbytur ja zuri frymën.

Drita dëgjoji se si fyti i plakës gurgullonte. Ajo u lëndua nga gjendja e hallës, ju afrua, po prapë, si çdo herë, pati frikë ta prekte:

— Përse gjyshi arriti në atë hall?

Plaka ndjeu në zërin e mbesës mallëngjimin dhe aty për aty vendosi ta sulmonte këtë pikë:

— Hava, ime motër, u rrëmbye... Babai atë e kishte fejuar ndër Bajraktarët. Po ajo u krimb në krye, e kryet e krimbur mori erë...

— Pastaj?

— Pastaj Bajraktarët kërkuan nusen. O nusen, o kokën e babait bashkë me kokën e rrëmbyesit. I dhanë afat tre sahat. I ngrati baba! Më pat dashur veçan të gjithëve. Pati besim tek unë. Më mori për dore dhe më futi në kasolle. U tha Bajraktarëve: «Nusen ja ku e keni. Ajo tjetra nuk është më për ju. Nëse nuk mund t'jua sjell kokën e rrëmbyesit, pranojeni timen. Kokën time të thinjur! Tjetër s'kam ç't'ju them...»

Dy burrat e Bajraktarëve më shikuan nga koka e në këmbë. Dolën jashtë dhe biseduan midis tyre. Pastaj më hipën në kalë. Kur u nisën, i thanë plakut:

«Nusen e morëm, po jo atë që patëm zënë, ti vetë na e pate premtuar për borxhin e vjetër. Fytyra na mbeti këtu. Të japim tri ditë afat, o Cen, të na e sjellësh fytyrën...»

— Cili ishte borxhi i vjetër që ua kishit Bajraktarëve? — pyeti Drita. Hiqja krojti kokën. Si u mendua pak, foli:

— Përpara se të lindja unë, kur Hava ishte tre vjeç, familjes i kishte ndodhur një mynxyrë. Tre xhaxhallarët e mi ishin vrarë nga hasmëria. Babai, për t'ju shmangur së keqes, kishte zbritur nga malësia këtu në rrafsh, çifçi në tokën e beut. Mirëpo atë vit kishte plakosur uria, siç tregonte babai. Njerëzit ishin cfilitur saqë edhe kur ngordhte ndonjë bagëti e beut, suleshin dhe grindeshin secili të merrte një copë mish më parë. Nëna shtatzëne, Hava e vogël, shtëpia pa një kokërr misër. Ishin shtrirë në kasolle. Babai si burrë lypsej të bënte hall. Ashtu i këputur urie mori rrugën për të gjetur një grusht drithë hua. Meqë familja jonë kishte qenë e përmendur për trimëri, se shumë herë ishte dalluar në luftë kundër hasmit të vatanit, babai vendosi të tro-

kiste në dyert e dashamirëve. Po ata kishin qenë më keq se ne, kështu e keqja e çoi në derën e Bajraktarëve. Bajraktarët, meqë e dinin gjendjen tonë (e dinin mirë se borxhin s'kishim me se t'ua kthenim), i kërkuan babait gocën, Havën, nëse nuk do ta shlyente borxhin. Halli e shtyu gjyshin tënd që të pranonte kushtin. Koha e keqe nuk na solli në kornak asgjë të mirë përveç hallit dhe varfërisë. Në krye të pesë vjetëve një mushkë drithë që na e kishin dhënë bajraktarët u njëzetfishua, kështu mbeti që Hava të shkonte si nuse në derën e Bajraktarëve. Po nga zemra e Havës qysh në vogli kishte ikur dhëmshuria për prindërit. Ajo bëri atë që nuk e duron as dheu, as kanuni. . . .

— Pastaj, — pyeti Drita — kur të morën Bajraktarët në këmbë të Havës ku të çuan?

— Si të thashë, unë papritur e pa kujtuar u bëra nuse, zura këmbën e sime motër, Havës. Të nesërmen më lajmëruan se babai, atje tek ajo dega e tretë që ju e keni shartuar. . . .

Mbrëmja e freskët si shpirtrat e të rinjve u ndez nga dritat elektrike. Kënga buçiti edhe më me hov. Drita u skuq, u gëzua se atje ku gjendeshin ishte errësirë dhe halla nuk do ta dallonte atë hov gjaku në fytyrën e saj. Nga zhurma dhe hovi që mori kënga, vajza e kuptoi se dhëndrri, i dashuri i saj i zemrës, kishte hyrë në shtëpi. E ndjeu veten më të guximshme:

— Shkojmë brenda — i tha plakës Hiqe.

Kur ju afruan portës, strofa e një kënge si fluturim i një tufe pëllumbash u derdh nga dritaret e hapura:

«Po vijnë plakat me m'pa mue, hoj, dado, hoj, goj' e zemër tue mallëkue, hoj, dado, hoj. . .

Hiqja nguli këmbë te praku si ndonjë mushkë.
Por rryma e një grupi të rejash që po hynin e për-
fshinë edhe atë brenda te dasmorët.

* * *

— Të trashëgohet çifti ri, o Dan Rrushi!

...Të trashëgohen, të trashëgohen!...

— Drita, të trashëgoheni!

— Dritan, të trashëgoheni!

— Faleminderit, — foli Dritani — në kokën e
të pamartuarve.

Hynë dy vajza dhe e morën Dritën në dhomën
tjetër.

— Dasmat e sotme s'po na e bëjnë palmuç ku-
rrizin, o Lim, — i foli Dani një plaku gaztor që po
hiqte llullën në krye të tryezës.

— Po shikoj dhe po mendoj tamam për këtë, eh
ç'kohëra! — foli plaku Lim duke shfryrë tymin e
llullës sikur me atë desh të braktiste gjithë ato an-
dralla që i kishin shkaktuar, përveç të këqijave të
tjera edhe dasmat e tre djemve të vet. Kur ditën e
tretë të dasmës së djalit të madh s'patën as bukë për
të ngrënë, Limi thirri nusen, sikur ajo të kishte faj;
dhe i tha: «Shtrohu në sofër se, ç'patëm, i harxhu-
am për ty, tani do të hamë bukë e nuse».

— E beson, Lim, se edhe kafënë ma kanë kur-
syer — foli Dani dhe e nxori nga bredhja e kujti-
mevet plakun e mirë.

— Kush? — pyeti një plakë andej nga fundi i
dhomës.

— Shoqet dhe shokët e brigadës së Dritës dhe

të Dritanit. Të gjitha i kanë pregatitur vetë.

— Borxhe për të larë, o Dan...

— Po, — foli mendueshëm plaku Lim — po këto shpenzime i ngjajnë shiut. Pika pika, bëhet vija. Kështu asnjeri nuk rëndohet, asnjeri nuk vritet nga ekonomia. Ne përpara na kanë munduar shumë gjëra, midis këtyre edhe padituria.

— Zakoni i ri, në katund të ri, or Dan... Burri shkon te nusja... — hodhi një romuz burri i Hiqes, Zuni i Bajraktarëve.

Dritani në fillim u skuq, shikoi të pranishmit, desh t'i përgjegjej thumbit, po Dan Rrushi, si zot shtëpie që ish, u përgjegj:

— Jetë e re, zakone të reja, — tha ai — iriqët t'i marrësh dhe t'i hedhësh në dyshek, ikin, se ferra kërkon ferrën... Edhe ne kishim gjemba në mendje, po i harrëm, i shkulëm. Drita shkon te Dritani, apo Dritani te Drita, njëlloj është. Unë gjer më sot isha vetë i tretë, kam dy dhoma e një kuzhinë, pas dy muajsh do të jenë gati pallatet që po ndërton kooperativa, kështu që edhe çifti i ri....

— Përse nuk pritën sa t'u jepnin hyrje? — foli i shoqi i Hiqes duke lëmuar syrin e verbër, — apo pranvera ndezi gjakrat dhe... ndoshta Drita ka pasur frikë se mos ai i pari... Ai i pari jua bënte siç ja bënë të ndjerit babait tënd, Cen Rrushit...

— Shtëpia ime ka derën e hapur, o Zuni i Bajraktarëve, fjala e rëndë godet kokën e të zotit që ë lëshon pa frë, pra, nga i ke vënë gishtat, veri thembrat, se ky gazmend kërkon të të shohë kurrizin!..

— Ashtu! — foli Zuni i Bajraktarëve dhe e ngriti faqoren, që e kishte sjellur me vete, me fund. Lëpiu buzët me një të rrotulluar të gjuhës e tha: «Po e çburrënon shumë veten, o Dan Rrushi, s'është pa-